

UNIVERSITAIRE INSTELLING ANTWERPEN
INSTITUUT VOOR MILIEUKUNDE
PROGRAMMA MILIEUKUNDE - 5de PROMOTIE
AKADEMIEJAAR 1990 - 1991

Natuurbeheer in de Hobokense Polder, evaluatie
en voorstellen ten gunste van de entomofauna
(inzonderheid zweefvliegen - Syrphidae)

PAPER VOORGEDRAGEN VOOR
HET EXAMENBLOK BIOSFEER,
ORGANISMEN:
EKOLOGIE EN NATUURBEHEER

PAUL PALS

Fig. titelblad: *Anasimyia interpuncta*
(♀, 10 mm),
geplaatst op het riethalm-embleem van WHOP.

Gebonden aan aquatische milieus, is deze soort
nog redelijk algemeen waarneembaar in de Ho-
bokense Polder (vnl. in mei en juni).

toedracht

dit werkdokument draag ik graag op aan allen
die zich op de één of andere manier dienstbaar
hebben gemaakt voor de bescherming van de
hobokense polder

opdracht

de strijd voor het behoud van onze polder
mag dan misschien definitief beslecht zijn
die van het beheer kan nu solied aanvagen
en liefst op de whop-geëigende wijze
akkuraat en geestdriftig

overdracht

ook dat is van belang opdat onze kinds-kinderen
nog een waardevol waterrijk stukje hoboken-van-weleer
naar hartelust zouden kunnen beleven

een mooie wensdroom
maar één die niet zonder
zweet en bleinen
bereikt zal worden

paul pals, roborst
oogstmaand 91

Inhoudstafel

	pagina
1. Inleiding	1
2. Situering van de Hobokense Polder	2
3. Beknopte historische schets	3
3.1. De vooroorlogse periode	
3.2. De na-oorlogse periode	
3.3. De huidige situatie	
3.4. Behoud van de Hobokense Polder	4
4. Overzicht en bespreking van de biotopen	6
5. Evaluatie van het natuurbeheer	9
5.1. Inleiding: beheer i.f.v. aktie	
5.2. Uitgangspunten gerealiseerde beheer	
5.2.1. Sociaal gericht beheer	
5.2.2. Natuurtechnisch beheer	10
5.3. Bespreking	
5.3.1. Sociaal gericht beheer	
5.3.2. Natuurtechnisch beheer	11
5.4. Beheersvoorstellen met aandacht voor de entomofauna (inz. zweefvliegen)	13
5.4.1. Algemeen	
5.4.2. Belang van mikrobiotopen	
5.4.3. Maaibeheer	14
5.4.4. Bosbeheer	15
5.4.5. Het beheer van de plassen en Leigracht	16
5.4.6. Volkstuintjes	
5.4.7. Belang van een verruimende, ekologische infrastructuur	
6. Besluit	17
Bijlage zweefvliegen-inventarisatie Hobokense Polder	18
Bibliografie	25

Lijst van figuren

Titel-

blad: <i>Anasimyia interpuncta</i>	
Fig. 1: <i>Tropidia scita</i>	1
Fig. 2: schematisch overzicht van de Antwerpse metro-pool, met lokalisatie van enkele belangrijke natuurgebieden	2
Fig. 3: <i>Volucella pellucens</i>	4
Fig. 4: Hobokense Polder en onmiddellijke omgeving (toestand 1985)	5
Fig. 5: <i>Sphaerophoria rueppelli</i>	7
Fig. 6: topografie van de Hobokense Polder	8
Fig. 7: <i>Rhingia campestris</i>	13
Fig. 8: <i>Xylota lenta</i>	17
Fig. 9: verspreidingskaart <i>Xylota sylvarum</i>	22
Fig.10: verspreidingskaart <i>Parasyrphus nigritarsis</i>	23
Fig.11: <i>Eumerus tuberculatus</i>	23
Fig.12: verspreidingskaart <i>Pipiza luteitarsis</i>	24

Bronvermelding figuren:

- titelblad, 1, 3, 5, 7, 8 en 11 van A. Veltman, uit van der Goot (1981).
- 9, 10 en 12 uit Verlinden en Decler (1987).

1. Inleiding

Vanaf 1977 werd door WHOP (Werkgroep Hobokense Polder) natuurbeheer uitgevoerd in de Hobokense Polder. In de woelige beginperiode van actie voor behoud van het gebied, werd naast een sterk uitgebouwde natuuredukatie (geleide wandelingen) ook ruime aandacht besteed aan natuurstudie. Zowel botanische, mycologische en ornithologische inventarisaties bevestigden de grote verscheidenheid en biologische rijkdom van de Hobokense Polder. Niet alleen leiden die inventarisatieresultaten tot meer kennis en een beter inzicht van wat er zoal leeft, tevens kunnen die gegevens zeer dienstbaar zijn bij het verder uit te stippelen natuurbeheer.

Vanaf 1978 heb ik me erop toegelegd een inzicht te krijgen in de entomologische rijkdom van het gebied. Om praktische redenen is dit beperkt gebleven tot een inventarisatie van zweefvliegen. Tot op heden werden 118 soorten geregistreerd, wat neerkomt op ruim 40 % van de in België voorkomende soorten. Zowel soorten gebonden aan waterrijke milieus als bos-, grasland- en ruigte-soorten blijken goed vertegenwoordigd te zijn.

Evenwel werd vastgesteld dat met de aangang zijnde natuurlijke successie van de polder een groot gedeelte sterk verbost. Uiteraard neemt hierdoor het aandeel van typische moerassoorten af, en zullen zonder ingrijpen een aantal zeldzamere soorten in de toekomst verdwijnen.

Om die reden is het zinvol het gevoerde natuurbeheer kritisch door te lichten en daar waar mogelijk bij te sturen door het aangeven van haalbare maatregelen die met name de entomofauna -hier in het bijzonder gericht op zweefvliegen- ten goede zullen komen. Een volwaardig ekosysteembeheer mag immers deze ekologisch belangrijke diergroep niet negeren.

Met dit werk wordt uiteindelijk beoogd een positieve bijdrage te leveren inzake het streven naar en behoud van een zo groot mogelijke diversiteit in de Hobokense Polder.

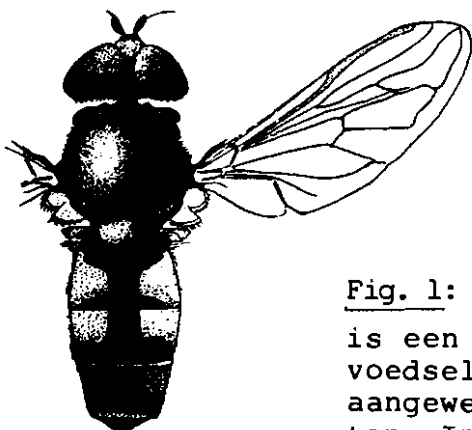

Fig. 1: *Tropidia scita* (♀, 10 mm)

is een typische moerassoort. Voor hun voedselverwerving zijn de imagines aangewezen op allerlei bloeiende planten. In de Hobokense Polder werd zelfs een duidelijke voorkeur vastgesteld voor braamvegetaties.

De soort is zeer goed vertegenwoordigd in de polder en kan er in gunstige jaren zelfs talrijk voorkomen.

2. Situering van de Hobokense Polder

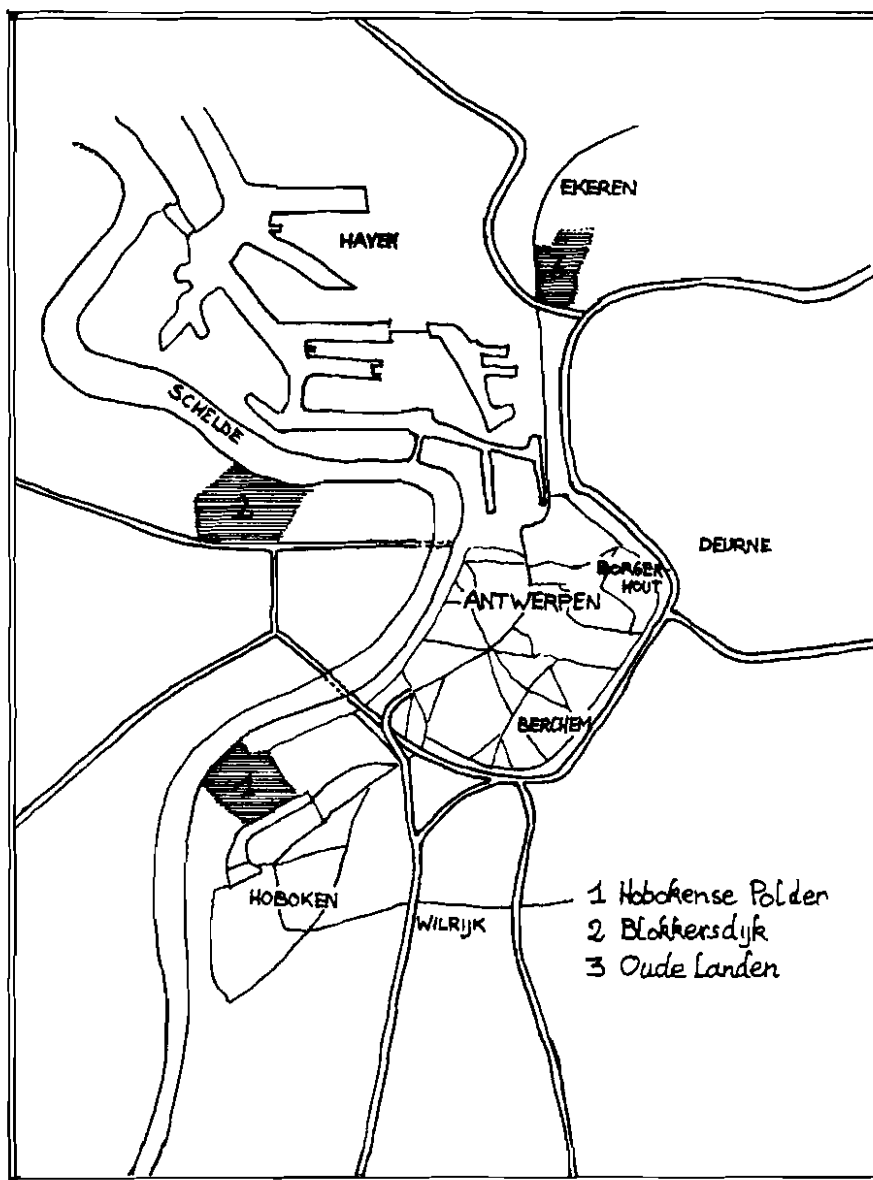

Fig. 2: schematisch overzicht van de Antwerpse metropool met lokalisatie van enkele belangrijke natuurgebieden.

3. Beknopte historische schets

3.1. De vooroorlogse periode

De Hobokense Polder was voor W.O. II nog een typisch polderlandschap.

Als kultuurland zijn vooral de polderweiden te vermelden, voorzien van een stelsel bemalingsgrachten en enkele knotwilgenrijen. Ook de huidige Populierenaanplanting bleek toen reeds gedeeltelijk aanwezig te zijn.

In het noordwestelijk deel van de polder, grenzend aan de stad Antwerpen, bevond zich een uitgebreid moerasland. Het Rietveld naast de Oude Boomgaard is hiervan wellicht een restant.

Andere waterrijke delen waren het Scheldeweel gelegen tegen de oude dijk (huidige Nieuwe Graspolder), en een markant buitendijks slikken- en schorrengebied.

3.2. De na-oorlogse periode

Slikken en schorren verdwenen snel voor een nutteloze dijkverbreding.

De grootste oppervlakte evenwel werd vanaf medio jaren zestig geleidelijk en in verschillende fasen opgestort. Met deze ophogingen, gericht op de uitbouw van Polderstad, werden in totaal naar schatting 3 miljoen m³ grondspecie, puin en huishoudelijk afval opgevoerd.

De laatste -weliswaar illegale- opstorting dateert van begin jaren tachtig, waarbij de erkende verwerker van giftig afval Van den Bosch tonnen giftig afval in de ondergrond deed "verdwijnen" (Stort Van den Bosch). Een kordaat optreden van de Werkgroep Hobokense Polder voorkwam in 1981 -net op tijd- de volledige vernietiging van de aangrenzende Oude Boomgaard.

De uitbouw van het prestigieuze Polderstadproject -gestart in 1973- geraakte vanaf 1980 in het slop. Een aanzienlijk terrein bleef hierdoor van bebouwing gevrijwaard en kon zich kwasi ongestoord ontwikkelen. Het centrale gedeelte, dat wat lager gelegen was, evolueerde zodoende mettertijd tot een bijzonder waardevol moerasland.

Uiteindelijk is van het in oorsprong 330 ha groot gebied ongeveer 165 ha overgebleven

3.3. De huidige situatie

De huidige "polder" is dus een betrekkelijk jong natuurgebied, en slechts enkele delen zijn als authentiek overgebleven:

- een deel van de Populierenaanplanting.
- enkele weilandrelikten langs de Schroeilaan, die (nog) niet door volkstuintjes verdrongen werden.
- de Oude (verwilderde) Boomgaard met aangrenzend hieraan het Rietveld.

- de loop van de Grote Leigracht, die een scheiding vormt tussen het in de jaren zestig opgehoogde gedeelte en de bewaard gebleven Populierenaanplanting.

In de jaren zeventig was een overwegend open structuur karakteriserend. De open ruimten zijn inmiddels grotendeels ingenomen door Wilg en in mindere mate Zwarte els en Berk, met een duidelijke verbossing tot gevolg. Ook een gestage verlanding van de ondiepe plassen heeft bijgedragen tot een veeleer gesloten structuur.

Dank zij een bescheiden maaibeheer werden enkele percelen als grasland of oevervegetatiegordel gevrijwaard.

3.4. Behoud van de Hobokense Polder

Gedreven door de jarenlange, enthousiaste inzet van velen en met de steun van de Vlaamse milieubeweging, is de WHOP erin geslaagd -na meer dan 15 jaar actie- een doorbraak te forceren inzake behoud van het gebied.

Op 30 mei 1990 heeft de Vlaamse Executieve erin toegestemd de bestemming op het gewestplan (woonzone!) grotendeels te wijzigen in natuurgebied.

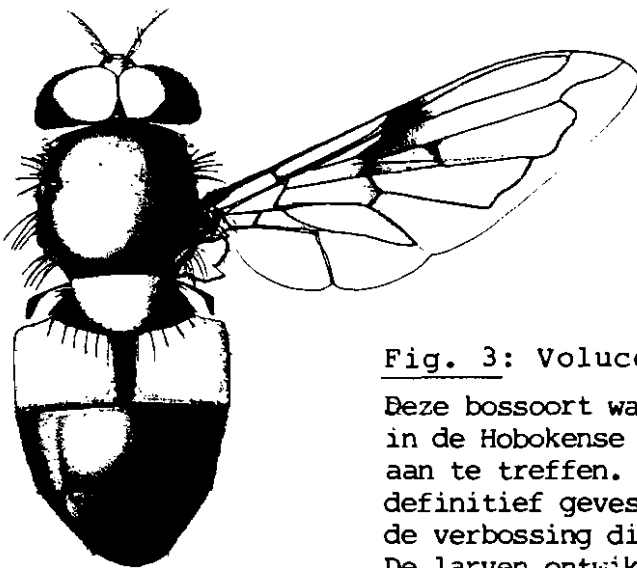

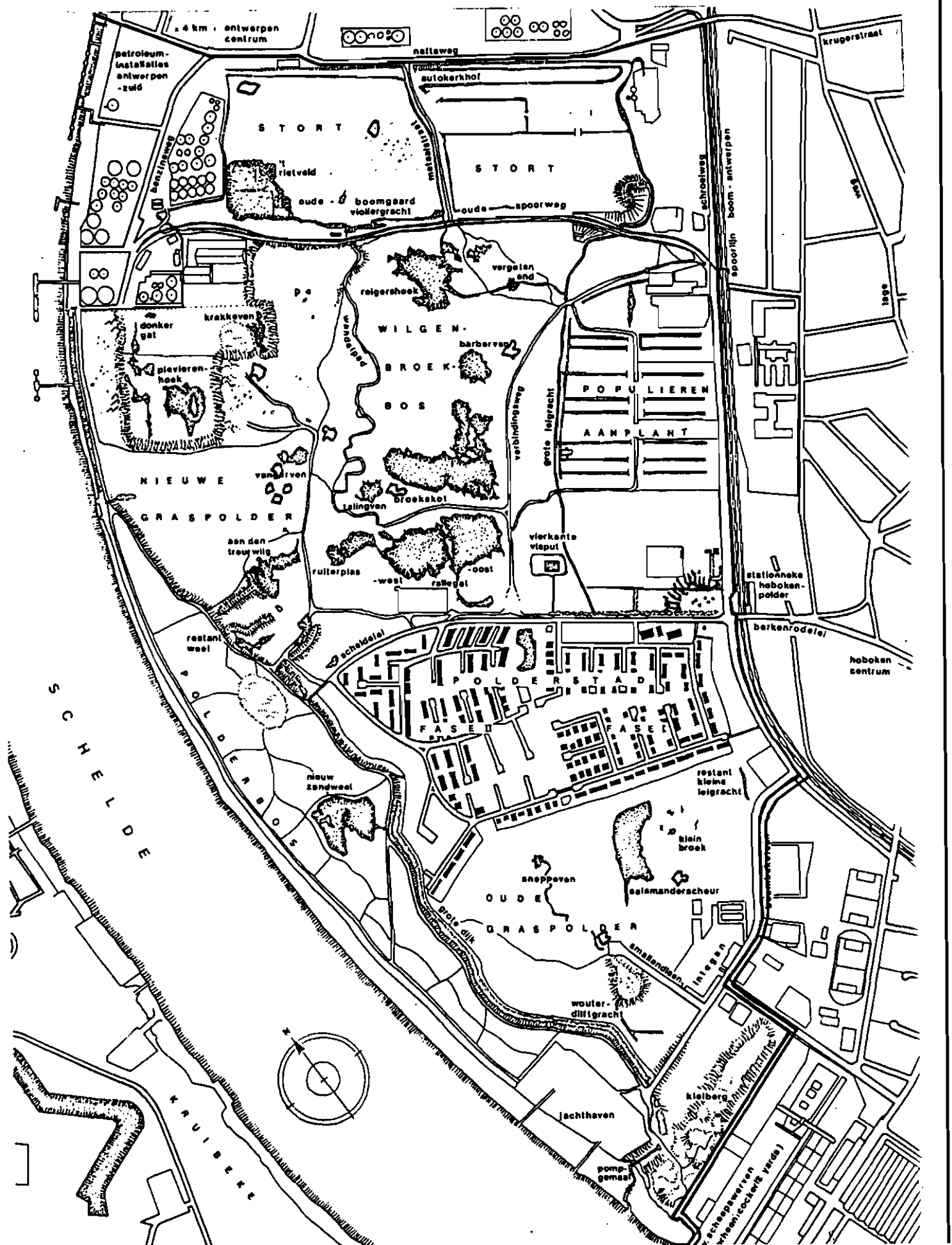
Fig. 3: *Volucella pellucens* (♂, 15 mm)

Deze bossoort was aanvankelijk eerder zeldzaam in de Hobokense Polder, en alleen in de nazomer aan te treffen. Blijkbaar heeft de soort zich definitief gevestigd, een "trend"aanduiding voor de verbossing die opgetreden is.

De larven ontwikkelen zich in nesten van vliesvleugeligen (Hymenoptera).

Fig. 4: Hobokense Polder en onmiddellijke omgeving (toestand 1985)

4. Overzicht en bespreking van de biotopen

Volgende biotopen maken deel uit van de Hobokense Polder:

- centraal gelegen moerasland

Bestaat uit een 7-tal plassen (Rallegat, Ruitersplas, Talingven, Broekskot, Barberven, Reigershoek en Vergeten End).

Rond de plassen bevindt zich in een paar gevallen een uitgebreide oevervegetatie van Riet en Lisdodde. Ook enkele vochtige graslanden en zeggevegetaties komen verspreid voor.

De overige ruimte is ingenomen door hoofdzakelijk wilgopslag waardoor zich vooral in het westelijk deel van het plassencomplex een dicht wilgebroekbos heeft ontwikkeld.

Het perceel tussen Leigracht en Verbindingsweg is overwegend droger en kalkrijk. Ook dit deel is op enkele graslanden na sterk verbost.

De ondiepe plassen worden enkel gevoed door regenwater zodat zij bij zeer droge zomers periodiek droogvallen. Hierdoor wordt de verlanding nog in de hand gewerkt.

- Populierenaanplanting

Deze monokultuur van Canadapopulier vertoont sinds de staking van de traditionele onderhoudsactiviteiten (start Polderstad-project) een gevarieerde opslag van Zomereik, Wilg, Meidoorn, Hondсроos, Braam en Hazelaar. Op enkele plaatsen waar WHOP een sterke dunning van populieren toepaste is dit zeer opvallend. Het oudere gedeelte vertoont vooral een dichte struikbegroeiing van Gewone vlier naast kwijnende, aangeplante sparreboompjes.

- weiland-restanten

De overgebleven polderweiden zijn grotendeels ingenomen door volkstuintjes en vertonen een sterke verruiging. Naast enkele solitaire, volwassen meidoornstruiken komt er ook wilgopslag voor.

- Oude Boomgaard

Dit authentiek stuk is grotendeels bewaard gebleven. Kenmerkend zijn enkele oude en afgetakelde fruitbomen (Appel, Peer, Kers) en een paar knoestige schietwilgen. Voorts staan er enkele oudere esdoorns en wilgestruweel, met aan de rand een beperkt aantal uitgegroeide meidoornstruiken.

Vooral sinds de opstorting van het aangrenzend stort door Van den Bosch is de Boomgaard sterk verruigd, wat geleid heeft tot een weelderige onderbegroeiing van Brandnetel, Braam, Hop,...

- Stort Van den Bosch

Tien jaar na de laatste opstortingen heeft dit terrein een nog overwegend open structuur. Naast ruigtekruidvegetaties is er veel jonge wilgopslag, met plaatselijk wat Berk vanwege het zandige substraat.

Het Stort is reliëfrijk en zeer opvallend zijn enkele onbegroeide plaatsen, veelzeggende getuigen van de oogluikend toegestane gifdumpingen.

- Grote Leigracht

Deze afwateringsgracht is zeer sterk verontreinigd en levensloos. Ondanks herhaalde akties lozen enkele nabij gelegen bedrijven (Resibel en Geerts) nog steeds klandistien en ongestoord (!) hun afvalwater.

De oevers worden gekenmerkt door een ruderaale plantengroei. Op plaatsen waar ruimingsslib gedeponeerd werd, is de begroeiing zeer spaarzaam.

De sterke vervuiling ten spijt, blijft dit biotoop een potentieel waardevol (te reanimeren) zoetwaterkosysteem.

- Oude Spoorweg

De in onbruik geraakte spoorwegbedding vormt een apart milieu met enkele specifieke flora-elementen: Wilde reseda, Slangekruid, Wouw, Koningskaars, St. Janskruid,...

Naast een strook rietvegetatie grenzend aan de Violiergracht domineren vooral ruigteplanten (Brandnetel, Akkerdistel, Winde, Braam,...) en een opgeschoten wilgestruweel.

Ter hoogte van de Grote Leigracht bevinden zich enkele ontsierende volkstuintjes.

De spoorweg zelf -in beheer van de NMBS- wordt jaarlijks gespoten met onkruidverdelgers, en overhangende takken worden om de 2 à 3 jaar op een onoordeelkundige wijze gekapt.

- Nieuwe Graspolder en Plevierenhoek

Beiden zijn op enkele kleine waterpartijen na droog.

Een ruderaale plantengroei overheerst hier; de redelijk open structuur wordt plaatselijk gebroken door verspreide opslag van Wilg.

- Polderbos

De oorspronkelijke aanplanting bestaande uit diverse boomsoorten is grotendeels overwoekerd door een ruigtekruidvegetatie en natuurlijke opslag van Wilg, Zwarte els en Berk.

Een plas met oeverbegroeiing (Nieuw Zandweel) en hierop aansluitend een ouder wilgebroekbos zijn behouden gebleven.

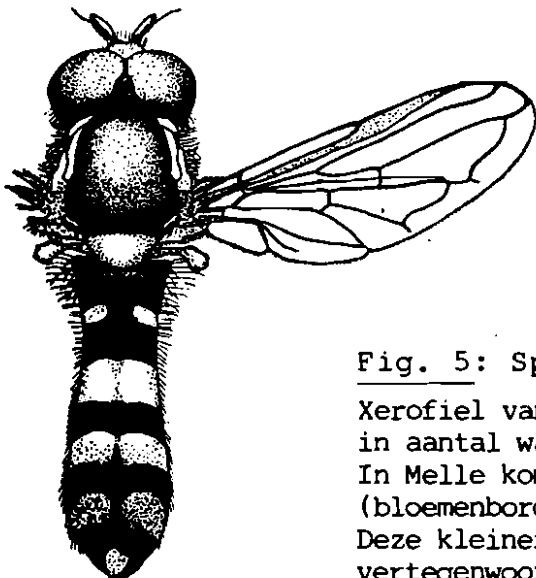

Fig. 5: *Sphaerophoria rueppelli* (♂, 6,5 mm)

Xerofiel van aard, kan deze soort in warme zomers in aantal waargenomen worden op ruigtekruid-vegetaties. In Melle komt de soort jaarlijks voor op kultuurland (bloemenborder met Iris).

Deze kleinere zweefvlieg was in de jaren 70 goed vertegenwoordigd in de polder (een begeleider van pioniersvegetaties op ruderaale plaatsen?), de laatste jaren werd ze er niet meer waargenomen.

HOBOKEN-POLDER & OMGEVING

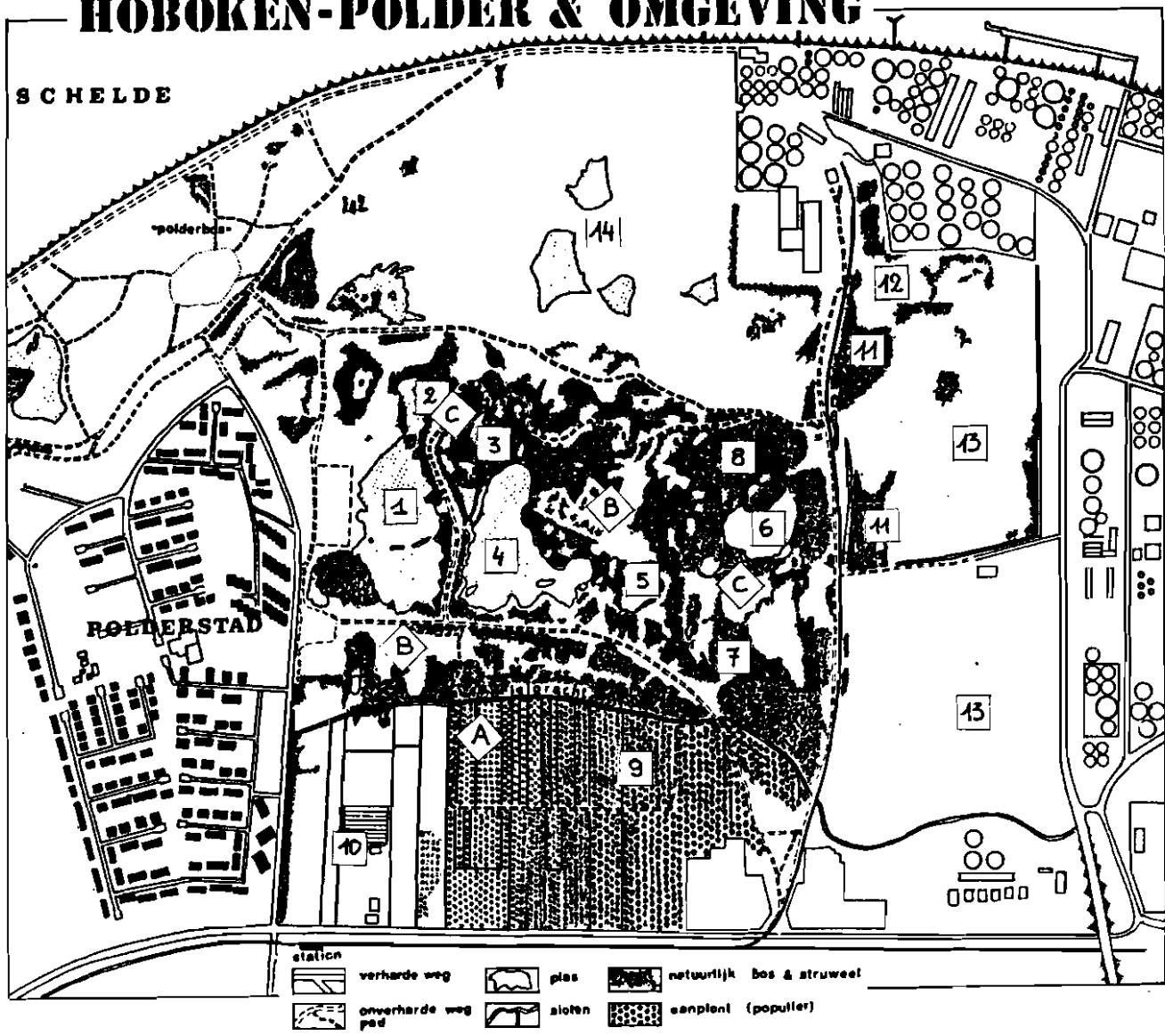

Fig. 6: topografie van de Hobokense Polder.

- belangrijkste onderdelen
  - 1 t/m 8 centraal gelegen moerasland
    - 1. Rallegat, 2. Ruitersplas, 3. Talingven, 4. Broekskot, 5. Barberven, 6. Reigershoek, 7. Vergeten End, 8. Broekbos
  - 9. Populierenaanplanting
  - 10. weide-restanten
  - 11. Oude Boomgaard
  - 12. Rietveld
  - 13. Stort Van den Bosch
  - 14. Nieuwe Graspolder en Plevierenhoek
- ◇ voornaamste beheerde percelen
  - A. gedund perceel jonge(re) populieren
  - B. droog grasland
  - C. vochtig grasland en oevervegetatie

5. Evaluatie van het natuurbeheer

5.1. Inleiding: beheer i.f.v. aktie

Het natuurbeheer in de bedreigde Hobokense Polder werd -zeker in de aanvangsfase- noodgedwongen opgevat als een onderdeel van de aktiestrategie voor het behoud.

Vooraf de grote onzekerheid over het voortbestaan van de Hobokense Polder heeft het uit te voeren beheer gedetermineerd. Het gebied stond nl. op het gewestplan aangegeven als woon- en recreatiezone. Naast die akute bedreiging bestond bovendien het wettelijk onvermogen om iets te ondernemen. Voor de eigenaar (gemeente Hoboken, na fusie de stad Antwerpen) en projektontwikkelaar (Groep i) had het terrein immers alleen waarde als potentiële bouwgrond, visie die haaks stond op de doelstellingen van WHOP, hetgeen uiteraard weinig perspectieven bood voor een beheer terzake.

Daarnaast waren tevens bepalend en beperkend voor het natuurbeheer:

- mankracht en tijd
- gebrek aan ervaring

In het zgn. beheerskoncept lieten zich uiteindelijk 2 krachtlijnen onderscheiden:

1. sociaal gericht beheer: met de klemtoon op veiligstelling van het gebied, wat ondermeer werd nagestreefd met natuuredukatie.
2. natuurtechnisch beheer: gericht op behoud en bevordering van de ekologische variatie.

5.2. Uitgangspunten van het gerealiseerde beheer

5.2.1. Sociaal gericht beheer

Eigen aan een natuurgebied gelegen binnen de grootstedelijke sfeer, bezit de Hobokense Polder een onmiskenbaar belangrijke natuuredukatieve funktie. Daarom werd van het begin af zeer veel aandacht besteed aan het sociaal gericht beheer.

- Aanleg, onderhoud en markering van het wandelpad vormden hierbij de grootste bekommernis. Dit pad werd in 1977 rondom het kwetsbare moerasland aangelegd. Zoals hiervoor reeds aangestipt, werd het als een noodzaak ervaren de bedreigde Hobokense Polder toegankelijk te maken voor het grote publiek. Met een algemene erkenning en waardering van het gebied zou het behoud kunnen afgedwongen worden bij de overheid.
- Aansluitend hierop werd gepoogd storende recreatievormen en vandalisme in te perken (motorcross, paardrijden, loslopende honden, bevissing van de plassen, sluikestorten,...). Dit uitwendig beheer heeft nooit de gewenste resultaten opgeleverd aangezien medewerking van de lokale overheid ontbrak.

5.2.2. Natuurtechnisch beheer

De Hobokense Polder is grotendeels een produkt van de mens, zij het eerder ongewild. Zowel het gebruik van diverse opvulsubstraten als de kleine niveauverschillen die bij de opstorting ontstonden, hebben uiteindelijk mede geleid tot het ontstaan van een groot aantal biotopen op een beperkte oppervlakte. Het hoofddoel van het gevoerde natuurtechnisch beheer is steeds geweest, in samenspel met spontane successie, een zo groot mogelijke diversiteit te bekomen.

5.3. Bespreking

5.3.1. Sociaal gericht beheer

De aanleg van het wandelpad en de openstelling van het gebied werd door veel natuurliefhebbers zeer skeptisch onthaald. En dit niet helemaal ten onrechte, immers de onvermijdelijke storing surplus heeft er ongetwijfeld toe geleid dat bv. de zeldzame en schuwe Klapekster als broedvogel verdwenen is.

Natuurbeheer blijft op bepaalde punten een kwestie van wikken en wegen, waarbij een ideale keuze zonder verlies wellicht onbestaande is. Tegenover dit verlies staat dan de uitbundige aanwezigheid van duizenden Gevlekte orchissen langs het pad, wat goeddeels toe te schrijven is aan de betredingsgradiënt veroorzaakt door wandelaars.

Door kleinschalig in te grijpen, gebruik te maken van reeds aanwezige materialen en het creëren van gradiënten (bv. droog - nat) werd gepoogd met de aanleg van het pad in te spelen op het streven naar een grotere diversiteit.

Als ophogingsmateriaal werd gebruik gemaakt van:

- op maat gezaagde boomstammetjes (niet behandeld hout van in het gebied gekapte bomen, vnl. Populier en Wilg). Weliswaar verteert dit oppervlakkig aangebrachte hout snel, waardoor het pad regelmatig dient hersteld te worden, anderzijds biedt het levensmogelijkheden voor een aantal saprofage organismen die aangewezen zijn op dood hout (zwammen, entomofauna).
- grondspecie. Hiervoor werden naast het pad greppeltjes gegraven met schuin aflopende randen. Door die ondiepe afgravingen heeft zich op bepaalde plaatsen, en dit vlak naast het pad, een rijke moerasvegetatie ontwikkeld. De kleine, periodiek droogvallende poeltjes herbergen bovendien een veelheid aan ongewervelde zoetwaterorganismen en fungeren in het voorjaar zelfs als eiafzetplaatsen voor amfibieën (zij het in beperkte mate).
- stenen en stukken puin die veelvuldig voorkomen in het gebied.

Verscheidenheid en bloemrijkdom langs het pad zijn dragers voor een goed vertegenwoordigde entomofauna. Zo is het kenschetsend dat het merendeel van de opgetekende soorten zweefvliegen langs het pad kan waargenomen worden (zie bijlage).

Een verantwoorde rekreatiedruk hoeft dus niet per se te resulteren in een nivellerend effect op vegetatie en entomofauna.

Tenslotte werd met een goed begaanbaar en aantrekkelijk wandelpad beoogd, betreding en verstoring van het kwetsbare, centraal gelegen moerasland tegen te gaan, hetgeen helaas slechts ten dele gelukt is...

5.3.2. Natuurtechnisch beheer

De voornaamste beheersmaatregelen die werden toegepast zijn:

- maaibeheer

Doel: - behoud van open ruimten.
- verschraling (door afvoer van maaisel) wat leidt tot een grotere floristische diversiteit.

* Wegberm- en graslandbeheer:

wordt vnl. uitgevoerd in de zomermaanden (juli t/m september).

Vb.: - Verbindingsweg
- Leigrachtveldjes
- percelen naast Broekskot en Reigershoek

* Beheer van oever- en moerasvegetatie:

is uitgesproken winterwerk (december t/m begin maart).

Vb.: - Ruitersplas en Reigershoek: de rietkragen worden om de 3 à 4 jaar gemaaid, moerasvegetaties jaarlijks of tweejaarlijks
- Barberven: gefaseerd maaischema (rotatieduur van 4 jaar); in principe elk jaar een kwart sektor.
- drainagegreppeltjes in Populierenaanplanting: éénmalig uitgevoerde maai(onderhouds)beurt; om volledig dichtgroeien tegen te gaan.

Doorgaans wordt elk perceel slechts 1 keer per jaar gemaaid. Voor percelen die voldoende verschraald zijn, wordt het maaibeheer slechts om de 2 à 3 jaar toegepast.

- kappen

Doel: behouden of opnieuw verwerven van een open structuur in bepaalde delen van de polder.

Vb.: - Broekbos: perceel ten zuiden van Reigershoek en enkele percelen ten noorden van Broekskot (o.a. kappen Gewone robinia, die op een bepaald stuk zeer dominant aanwezig is).
Betracht wordt een volledige verbossing van het moerasland tegen te gaan.

- Populieren-

aanplanting: perceel Leigracht (zeer dicht Populierenbestand).

Dit gebeurt ter stimulering van een natuurlijke onderbegroeiing (kruiden; en struiken zoals Meidoorn, Hondsproos, Braam,...) en om op termijn een gevarieerd loofbos te bekomen (met ondermeer: Eik, Wilg, Hazelaar,...).

- trekken van Zuring op drooggevallen plassen

Doel: om verlanding tegen te gaan.

Vb.: Ruitersplas en Broekskot.

- opwerpen van dammen

Doel: tegengaan van afwatering en garanderen van een voldoende hoog waterpeil om het volledig droogvallen van plassen te voorkomen in warme zomers.

Vb.: Reigershoek.

De totale, beheerde oppervlakte is dus relatief bescheiden te noemen en kan geraamd worden op een sobere 5% van de gehele polder. Verklaringen hiervoor zijn, dat:

- alle natuurbeheer het resultaat is van vrijwilligerswerk.
- de vrijwilligers"markt" terzake zeer beperkt is.
- de geleverde arbeid vooral van manuele aard is (alleen voor het weg- en graslandbeheer wordt gebruik gemaakt van een maai-balk).
- continuering van het gevoerde beheer werd nagestreefd.

Bijgevolg is het grootste gedeelte van de polder noodgedwongen onderworpen aan het beheersregime "nietsdoen", en evolueerde het gebied op 20 jaar tijd tot een redelijk gesloten, bebost terrein. Zo heeft er zich een dicht en aaneengesloten wilgebroekbos ontwikkeld tussen Broekskot en Reigershoek, dat momenteel dienst doet als een soort bufferscherm tussen het westelijk gelegen wandelpadtraject en het plassengebied.

Het effect van die oprukkende verbossing komt duidelijk tot uiting bij de broedvogelinventarisatie van 1989 (Mertens - 1990) en is tevens merkbaar aan de gewijzigde zweefvliegenpopulatie. In beide gevallen gaan bossoorten erop vooruit ten koste van typische moerassoorten.

Bij zweefvliegen hebben zich sinds 1978 volgende bossoorten in de Hobokense Polder geïnstalleerd of uitgebreid (gebaseerd op persoonlijke waarnemingen van 1978 t/m 1990):

Cheilosia illustrata, *C. praecox*, *C. proxima* en *C. variabilis*
Dasysyrphus hilaris en *D. venustus*
Epistrophe eligans, *E. grossulariae* en *E. nitidicollis*
Leucozona lucorum (sterke populatieschommelingen van jaar tot jaar)
Melangyna triangulifera
Pipiza bimaculata
Platycheirus tarsalis
Volucella bombylans en *V. pellucens*
Xylota lenta en *X. nemorum*

Bij een aantal moerassoorten werd een zekere, soms gevoelige achteruitgang vastgesteld (mogelijk spelen de drogere zomers van de afgelopen jaren hierbij ook een niet te onderschatten rol!):

Anasimyia interpuncta en *A. transfuga*
Chrysogaster hirtella
Lejogaster metallina en *L. splendida*
Neoascia aenea
Parhelophilus frutetorum en *P. versicolor*
Platycheirus angustatus, *P. fulviventris* en *P. scambus*

Meer informatie (levenswijze, talrijkheid) werd opgenomen in bijlage.

Voor het behoud van het resterende moerasland is bijgevolg tegengaan en zo mogelijk terugdringen van de oprukkende verbossing een prioritaire vereiste geworden.

In wat volgt zullen hierbij een aantal beheersvoorstellen aangereikt worden die de entomofauna ten goede zullen komen, en zonder veel moeilijkheden in het te voeren natuurbeheer kunnen ingepast worden.

5.4. Beheersvoorstellen met aandacht voor de entomofauna (inz. zweefvliegen)

5.4.1. Algemeen

Natuurbeheer eenzijdig afgesteld op één bepaalde groep organismen of zelfs één soort is te ontraden (bv. louter gericht op dé planten of dé vogels; hét Fraai duizendguldenkruid of dé Klapekster). Beter (maar moeilijker) is het alle ekologische waarden tot hun recht te laten komen en aandacht te schenken aan het geheel. Hoegen (in Ellis - 1989) pleit in dat verband voor een ekosysteembeheer.

Insekten worden evenwel nog vaak genegeerd bij natuurbeheer. Een aanvaardbare verklaring hiervoor is de meestal gebrekkige kennis van insecten -en ongewervelden in 't algemeen- hetgeen voortvloeit uit de enorme soortenrijkdom en de kleinere afmetingen. Voor het wegwerken van die kennis-hiaat zijn inventarisaties belangrijk.

Overigens zijn insecten in ecologisch opzicht zeer belangrijk; bv. als predators, saprofagen, bestuivers, voedsel voor andere organismen,... Reden te over om deze omvangrijke groep niet te veronachtzamen bij het natuurbeheer.

5.4.2. Belang van mikrobiotopen

Gezien hun geringere afmetingen speelt het levensverloop van vele ongewervelden zich meestal af op een eerder beperkte schaal. Aanwezigheid van zgn. mikrobiotopen zijn voor het voortbestaan van heel wat ongewervelden dan ook zeer belangrijk (voorbeelden: vrijstaande bomen, heggen, graspollen, dode bomen, holle stengels, stenen, poeltjes,...). Zodoende dient een insektvriendelijk natuurbeheer er ondermeer op gericht te zijn kleine structuur-elementen te behouden en zonodig te kreëren (zie bijdrage Commissie voor Inventarisatie en Natuurbescherming van de Nederlandse Entomologische Vereniging; in Ellis - 1989).

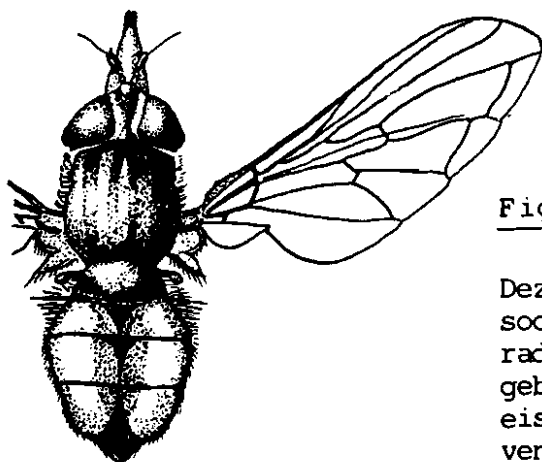

Fig. 7: *Rhingia campestris*, beter bekend als de Snuitvlieg (♀, 9 mm)

Deze zeer verspreide, vaak massaal voorkomende soort wordt in de Hobokense Polder eerder sporadisch aangetroffen. Oorzaak is allicht het gebrek aan mest (afwezigheid van runderen) vereist voor de ontwikkeling van de koprofage larven.

5.4.3. Maaibeheer

Aandachtspunten zijn vooral vegetatiesamenstelling en -structuur.

- Vegetatiesamenstelling (floristische diversiteit)

Veel zweefvliegen zijn als nektar- en polleneters aangewezen op bloemen. Een opeenvolging van rijkelijk bloeiende planten doorheen het jaar is hierbij ideaal en bij het maaibeheer na te streven. In dit verband is het van groot belang rekening te houden met de keuze van het maaitijdstip. Zo is maaien van bloeiende kruidenvegetaties in de zomer ten zeerste af te wijzen.

Belangrijke voedselplanten voor zweefvliegen zijn (niet limitatief):

in het voorjaar: Wilgen, Roosachtigen, Ranonkelachtigen
 zomer: Schermbloemigen, Samengesteldbloemigen, Watermunt, Prei
 najaar: Canadese guldenroede, Japanse duizendknoop, Chrysanten, Klimop

- Vegetatiestructuur (belang van structurele variatie)

Zowel hoogte als dichtheid van de vegetatie hebben een duidelijk effect op mikroklimatologische omstandigheden (temperatuur, luchtvochtigheid, licht,...). Deze factoren zijn doorgaans van zeer groot belang voor de ontwikkeling en het voorkomen van ongewervelden. Zo biedt bv. een goed ontwikkelde strooisellaag ideale overwinteringsmogelijkheden (bij de meeste soorten zweefvliegen overwintert het larvestadium). Voorts bieden hogere vegetaties een betere beschutting bij slechte weersomstandigheden.

Konkreet zal men met het natuurbeheer moeten trachten een gevarieerde structuur met afwisselend hoge en lage vegetaties te bekomen.

Om dit te realiseren is een extensief maaibeheer aangewezen, waarbij een bepaald perceel in verschillende zones wordt opgedeeld en jaarlijks slechts één zone zal gemaaid worden.

Bij dit cyclisch beheer (rotatiesysteem) kan men onderscheid maken tussen een korte (3 jaar) en een lange cyclus (10 jaar); naar Verlinden e.a. (in Hermy - 1989).

Voor de korte cyclus wordt het perceel opgedeeld in 3 zones. Het 1ste jaar wordt alleen de 1ste zone gemaaid, de 2 overige zones worden ongemoeid gelaten. Het 2de jaar komt de 2de zone aan de beurt, het 3de jaar de 3de zone. Het 4de jaar zal dan terug de 1ste zone beheerd worden, enz...

Op korte termijn zal deze werkwijze ertoe leiden een successiereeks te bekomen van geen of weinig naar veel verruiging. Hierdoor worden uitwijkmogelijkheden geboden voor dieren die gebonden zijn aan een dichtere en hogere vegetatiestructuur (o.a. ruigte-soorten).

Door het cyclisch beheer op te voeren tot een omlooptijd van 10 jaar (lange cyclus), zal een langere successiereeks bekomen worden gaande van een korte, strooiselarme vegetatie naar struweel.

Ook bij moerasvegetaties kan dit cyclisch beheer toegepast worden, zodat men een successiereeks bekomt van initiële verlandingsgemeenschappen tot moerasbos als eindstadium (Gryseels ea - 89).

Aangezien veel soorten insecten en spinnen zich voornamelijk in overgangssituaties ophouden (Koster - 1988), is het gewenst geleidelijke overgangen tussen verschillende vegetaties na te streven (vage grenzen).

Zo verdient de ontwikkeling van zoomvegetaties, vooral langs zuidelijk geëxposeerde bosranden, veel meer aandacht. Decler (1990) bepleit hiervoor een beheersgradiënt loodrecht op de bosrand: een strook die jaarlijks gemaaid wordt (bijvoorbeeld in de nazomer), een hierop aansluitende strook die slechts om de 2 à 3 jaar gemaaid wordt, en grenzend aan het bos een strook die om de 4 à 7 jaar gekapt wordt. Door elk jaar een ander traject aan te pakken, blijven alle ontwikkelingsstadia langs de bosrand behouden.

Naast de reeds in beheer genomen percelen leent de Oude Spoorweg zich goed voor een dergelijk beheer; dit als valabel alternatief voor het onverantwoorde kap- en spuitwerk van de NMBS.

Ook voor bepaalde delen van het wandelpad kan in de toekomst op dit systeem worden overgeschakeld.

Voor het behoud van een open structuur van de Nieuwe Graspolder en Plevierenhoek moet de haalbaarheid overwogen en bestudeerd worden een intensief, ornithologisch-gericht maaibeheer (weidevogels) te combineren met een extensiever rotatiebeheer voor bepaalde stroken en de terreinranden.

5.4.4. Bosbeheer (zie hiervoor ook Hermy - 1989)

Naast nietsdoen als beheersoptie, kunnen bepaalde delen van het wilgebroekbos verjongd worden door kapping. Door dit gefaseerd toe te passen zullen verschillende ontwikkelingsfasen van het bos naast elkaar bekomen worden.

Voor de Populierenaanplanting is een beheer gericht op natuurlijke bosontwikkeling verder aangewezen. Kappen (ev. ringen) van populieren zal deze evolutie stimuleren. Het creëren van open plekken (beschut en zonbeschenen) en verschillende ontwikkelingsstadia zal ook hier een verrijking betekenen voor de entomofauna.

Van groot belang voor veel saprofage organismen is de aanwezigheid van dood hout. Ook bij zweefvliegen zijn er een aantal bosgebonden soorten waarvan de larven zich uitsluitend in dood hout ontwikkelen.

Voorbeelden: vertegenwoordigers van de geslachten *Xylota*, *Temnostoma*, *Criorhina*,...

Opvallend voor de Hobokense Polder is de afwezigheid van redelijk gewone bossoorten zoals *Xylota sylvarum* en *Criorhina berberina* (beide soorten worden gerangschikt in frekwentieklassse 4, zie bijlage). Dit wijst mogelijk op het ontbreken van een geschikt ontwikkelingssubstraat voor de larven (nl. dood hout) en hangt dus nauw samen met het jeugdig karakter van de Hobokense Polder. Het kappen (ev. ringen) van bomen en vooral ter plaatse laten van dood hout kan hieraan verhelpen.

Tenslotte dient ook gewezen te worden op het belang van oude en zieke bomen. Dit geldt met name voor zweefvliegenlarven die uitsluitend leven in uitvloeiend boomsap; bv. *Brachyopa* en *Ferdinanda*.

5.4.5. Het beheer van de plassen en Leigracht

Voor het behoud van het moerasaspect van de Hobokense Polder is ingrijpen op termijn noodzakelijk. Zonder in detail te treden, is uitdiepen van bepaalde plasgedeelten zeker een vereiste. Hierbij moet de nodige aandacht uitgaan naar:

- een gefaseerd werkschema.
- variatie in oeverbegroeiingen, waarbij de verschillende successiestadia aan bod moeten komen.
- geleidelijke overgangen.

Voor het herstel van de Grote Leigracht is het verbod op lozen van afvalwater een absolute voorwaarde. Afwatering van het Stort Van den Bosch dient hierbij ook te worden beschouwd. Hiervoor is een gehele sanering te bepleiten, maar gezien de gegeven omstandigheden ("laksheid" overheid), lijkt zo'n schoonmaakbeurt -vooralnog- weinig realistisch.

Tenslotte zal voor het ruimen en verwijderen van het giftige slib een verantwoorde oplossing moeten gezocht worden. Deponeren op de oevers is af te wijzen.

Het ruimingsbeheer kan op termijn gerust achterwege blijven of zich beperken tot een 5-jaarlijkse ruimingsbeurt, waarbij de uitvoering dan wel afgestemd dient te worden op de aanwezige levensgemeenschappen (zie voor meer informatie: De Blust - 1982).

5.4.6. Volkstuintjes

Uitgaande van de huidige toestand kan het behoud van de moestuinderij gedoogd worden, op voorwaarde dat dit op een ekologischer verantwoorde manier geschiedt. Overeenkomsten zijn hiervoor vereist m.b.t. meststoffengebruik en verbod op toepassing van pesticiden.

Door de kleinschalige bedrijvigheid en de verscheidenheid aan teelten kan dit tuinderij "komplex" diversiteit-versterkend zijn en verrijkend werken op de entomofauna (voor zgn. kultuurvolgers maar ook voor andere soorten).

De overgebleven weide-restanten zouden als dusdanig behouden moeten blijven. Gekoppeld aan de uitbouw van een milieu- en natuuredukatief centrum, kan hier voorzien worden in het beheer van gras- en hooiweiland. Overleg met -maar vooral een positief-konstruktieve houding van- de lokale overheid is voor deze realisatie fundamenteel.

5.4.7. Belang van een verruimende, ekologische infrastructuur

De Hobokense Polder is grotendeels ingesloten door een sterk antropogeen gedomineerd landschap. Nochtans zijn er enkele belangrijke lijnvormige patronen aanwezig die de ruimtelijke isolatie kunnen opheffen. Zowel de Schelde-oever als de spoorwegberm (lijn Antwerpen-Boom) kunnen hiertoe bijdragen, mits een aangepast beheer. Dergelijke verbindingspatronen in het landschap kunnen dan dienst doen als zgn. verbredingskorridors, waardoor de verspreidingsmogelijkheden van veel organismen verbeterd worden (zie De Blust - 1986).

6. Besluit

De Hobokense Polder is een zeer gevarieerd natuurgebied. Inventarisaties geven dat duidelijk weer. Die veelzijdigheid aan biotopen ligt ook aan de basis van het groot aantal zweefvliegensoorten dat er werd vastgesteld.

Nu het behoud van de Hobokense Polder verzekerd is, kan en moet meer aandacht uitgaan naar het natuurbeheer.

Het behoud van de biotopendiversiteit is een belangrijk uitgangspunt. Ongewervelden mogen dan minder bekendheid genieten, toch is het ekologisch belang van die organismen dermate dat ze een ruime(re) aandacht verdienen bij het natuurbeheer.

M.b.t. de entomofauna dient het beheer gericht op floristische diversiteit verruimd te worden door meer rekening te houden met structurele variatie van de vegetatie en mikrobiotopen.

Na 20 jaar vechten en vroeten door de Werkgroep Hobokense Polder wordt het stilaan tijd dat de lokale overheid gaat beseffen dat ook voor haar een taak is weggelegd inzake natuurbeheer.

Ondersteuning van het beheer gevoerd door de WHOP en onderbouwen van een ekologische infrastructuur behoren hierbij tot de minimale eisen, opdat de Hobokense Polder het paradijslijke mag verwerven dat door diezelfde overheid een kwarteeuw geleden werd ontnomen !

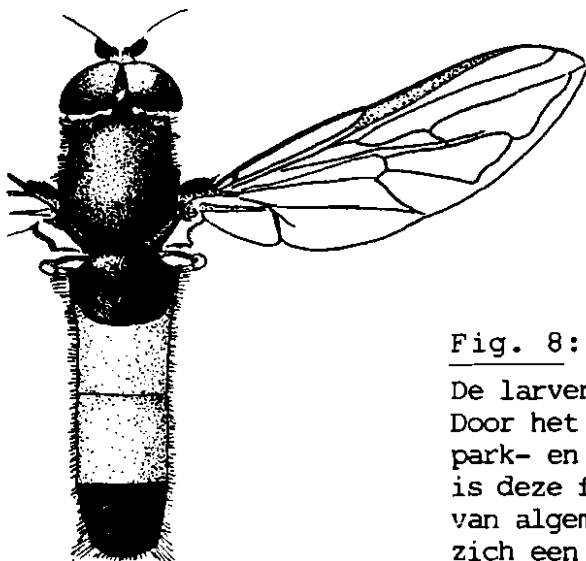

Fig. 8: *Xylota lenta* (♂, 13 mm)

De larven leven uitsluitend in dood hout. Door het egaliserend, op netheid afgestelde park- en bosbeheer (opruiming van dood hout), is deze fraaie bossoort in Vlaanderen verre van algemeen. In de Hobokense Polder weet zich een kleine populatie te handhaven.

1 SOORTNAAM	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11 OPMERKINGEN
<i>Anasimyia contracta</i>	9	3V-2VI 1VIII-1IX	a. M				1	1	m	1X
A. <i>interpuncta</i>	6	2IV-3VIII	" "			+	20	57	bg, m, p	
A. <i>lineata</i>	5	2IV-1X	" "			+	25	64	"	
A. <i>transfuga</i>	6	1V-3IX	" "			+	7	7	m	
<i>Baccha spec.</i>	4	1IV-3X	k. B			+	17	26	bb, bg, p	1X stambasis oude Schietwilg
<i>Brachyopa pilosa</i>	7	1IV-3VI	g. "				1	2	bg	
<i>Cheilosia albipila</i>	5	2III-1VI	f. "				8	35	m, p	
C. <i>albitarsis</i>	2	1III-3VIII	" E				5	6	bb, bg, p	
C. <i>Gergenthammi</i>	6	3IV-3VI 5VIII-2IX	" B						bg	1X
C. <i>caricularis</i>	5	3IV-1XI	" E				11	60	π	alleen najaarsgeneratie vliegt op Biggekruid.
C. <i>grossa</i>	6	1III-3IV	" B						bb	ontbreekt sommige jaren
C. <i>illustrata</i>	3	2V-2IX	" "				7	11	π	recent gevestigd, bescheiden aantal
C. <i>impressa</i>	5	2V-2X	" G			+	21	299	p, π	uitsluitend op Wilde peen.
C. <i>intonsa</i>	6	1V-3IX	" E?						bg, p	slechts enkele waarnemingen
C. <i>pagana</i>	3	3III-1X	" E			+	39	184	o	
C. <i>praecox</i>	6	2IV-1VI	" E?						bg	weinig waarnemingen
C. <i>proxima</i>	6	3IV-1IX	" E				2	2	"	"
C. <i>scutellata</i>	5	1V-2IX	" B				2	3	π	"
C. <i>variabilis</i>	3	1IV-1IX	" "				7	10	bg, p	
C. <i>velutina</i>	7	1VI-2IX	" G			+	5	5	π	
C. <i>vernalis</i>	4	1IV-2X	" E			+	5	16	bg, p, π	
<i>Chrysogaster hintella</i>	4	2IV-2IX	a. M				5	5	m	
<i>Chrysotoxum bicinctum</i>	4	3V-1X	π E			+	3	3	π	
<i>Criorhina floccosa</i>	8	3IV-1VII	rh. B				2	2	p	2X, mogelijk migranten.
<i>Dasysyrphus albostrigatus</i>	4	2IV-2IX	k. "	m		+	8	11	bb, bg, p	
D. <i>hilaris</i>	5	2IV-3VII	" "				1	1	bg, p	weinig waarnemingen
D. <i>tricinctus</i>	4	3IV-1X	" E						bg, π	met elk jaar.
D. <i>venustus</i>	3	1IV-2VIII	" B				6	12	bg	
<i>Didea fasciata</i>	6	3IV-2X	" E	m			4	4	bg, π	
<i>Epistrophe euchroma</i>	7	2IV-1VI	" B						bb	1X
E. <i>grossulariae</i>	5	1V-3IX	" E	m			2	3	bb, bg	weinig waarnemingen.
E. <i>nitidicollis</i>	5	2IV-3VII	" B				1	1	bg	"
<i>Episyrphus auricollis</i>	5	2III-2X	" U	m			4	5	bb, bg	
E. <i>balteatus</i>	1	1II-3XI	" "	M		+	39	431	o	
E. <i>cinctellus</i>	4	2IV-1X	" B	(m)			3	4	bg, p	
<i>Eristalis abusivus</i>	5	1IV-1X	a. G?				2	2	π	
E. <i>aeneus</i>	6	2III-3IX	" X			+			bb	geen recente waarnemingen
E. <i>arbusorum</i>	1	1III-2XI	" U.			+	32	136	o	
E. <i>horticola</i>	3	2IV-1X	" E				1	1	bb	alleen in najaars wellicht migranten
E. <i>intricarius</i>	3	1III-3IX	" M			+	36	102	m, π	
E. <i>nemorum</i>	6	3III-1X	" E			+	42	187	o	
E. <i>pertinax</i>	1	3II-3X	" U			+	52	749	o	
E. <i>pratorum</i>	5	1IV-3VIII	" E?						bb	1X
E. <i>sepulchralis</i>	3	3IV-3IX	" E			+	28	84	o	
E. <i>tenax</i>	1	2I-2XII	" U	M		+	22	120	o	
<i>Eumerus tuberculatus</i>	7	1V-3IX	f. K						π	1X, op Wilde peen
<i>Ferdinandea cuprea</i>	5	2IV-2IX	g. B						bb	1X
<i>Helophilus hybridus</i>	6	1V-1IX	a. E			+	13	23	m	

1. SOORTNAAM	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11. OPMERKINGEN
<i>Helophilus pendulus</i>	1	3VI-2XI	a	E		+	56	580	0.	
<i>H. trivittatus</i>	2	2IV-1X	"	U	m	+	15	81	m, r.	
<i>Heringia heringi</i>	7	3IV-3VI (2VII-2VIII)	k	X			2	3	bg, r.	
<i>Ischyrosyrphus glaucius</i>	4	3IV-2IX	"	B					r.	1 X.
<i>I. laternarius</i>	6	2VI-3VII	"	"					r.	1 X.
<i>Lejogaster metallina</i>	4	2IV-2IX	a	M		+	1	1	m, r.	
<i>L. splendida</i>	8	2V-3VIII	"	"		+	8	14	m.	
<i>Leucozona lucorum</i>	4	1V-3VIII	k	VB					bg, p.	niet elk jaar.
<i>Melangyna cincta</i>	5	2IV-2IX	"	B	m		3	3	bb, bg, p.	
<i>M. guttata</i>	8	2V-2IX	"	E		+			r	uni. langs spoorweg.
<i>M. triangulifera</i>	8	2IV-2VIII	"	B			2	2	bg	niet echt zeldzaam.
<i>M. umbellatarum</i>	6	2IV-2IX	"	"			7	11	p, r.	
<i>Melanostoma mellinum</i>	1	1IV-1XI	"	U	M	+	33	91	0.	
<i>M. scalare</i>	2	1IV-1XI	"	B		+	39	206	0.	
<i>Merodon equestris</i>	4	2IV-1IX	f	K			1	1	m, r.	
<i>Metasyrphus corollae</i>	2	3III-3X	k	U	M	+	8	11	0.	
<i>M. latifasciatus</i>	5	2IV-1IX	"	E	m		1	4	r.	
<i>M. latilunulatus</i>	7	2V-1X	"	G			5	5	r.	
<i>M. luniger</i>	4	2IV-1XI	"	E	M	+	9	13	0.	
<i>Myathropa florea</i>	1	3III-3X	a	E		+	15	24	0.	
<i>Neoscia aenea</i>	6	3III-1IX	"	M		+	7	8	bg, m.	
<i>N. dispar</i>	4	2IV-1X	"	"		+	31	84	bg, m.	
<i>N. interrupta</i>	9	2V-1X	"	"		+	24	59	bg, m.	elk jaar algemeen.
<i>N. podagrica</i>	2	3III-2X	"	E		+	37	155	0.	
<i>Neonemodon vitripennis</i>	6	1V-2IX	k	B, K			5	5	r.	
<i>Orthonevra geniculata</i>	7	2IV-2VI	a	M					m.	
<i>O. splendens</i>	6	3IV-1X	"	E		+			m, r.	
<i>Paragus haemorrhous</i>	6	1V-3IX	k	X		+	4	4	r.	uitsluitend op braam.
<i>Parasyrphus nigritarsis</i>	9	1V-2V	"	B					bg.	2 X, zeer korte vlieg- periode.
<i>Parhelophilus frutetorum</i>	7	2V-3VII	a	M, VB			3	5	m.	
<i>P. versicolor</i>	7	2V-1IX	"	"		+	20	75	m.	geen recente waarnemingen.
<i>Pipiza austriaca</i>	6	1V-2IX	k	B		+			bb, bg.	
<i>P. bimaculata</i>	6	1V-3VIII	"	"					bb, bg.	
<i>P. luteitarsis</i>	9	3IV-3V	"	X, B					bb	1 X op braamvegetatie onder wilg.
<i>P. noctiluca</i>	5	1V-2IX	"	B		+			bb, bg, p.	
<i>Pipizella varipes</i>	4	1V-2IX	"	E		+	17	22	r.	
<i>P. virens</i>	6	1V-3VIII	"	B		+			r.	
<i>Platycheirus albimanus</i>	2	3III-2X	"	E	m	+	36	141	0.	
<i>P. angustatus</i>	4	2IV-3IX	"	G		+	6	6	m.	
<i>P. clypeatus</i>	1	1IV-3IX	"	"		+	14	34	m, r.	
<i>P. fulviventris</i>	6	3IV-2IX	"	M		+	22	61	m.	
<i>P. peltatus</i>	2	3III-3X	"	E		+	10	14	0.	
<i>P. scambus</i>	5	1V-2IX	"	M		+	5	6	m.	
<i>P. scutatus</i>	3	3III-1XI	"	U		+	20	62	0.	
<i>P. tarsalis</i>	8	1V-1VI	"	B			4	8	bg, p.	in aantal, maar lokaal.
<i>Pyrophaena granditarsa</i>	4	1V-3IX	"	M, G		+	11	19	m.	
<i>P. rosarum</i>	4	1V-2IX	"	M, VB			5	5	m.	
<i>Rhingia campestris</i>	1	2III-1XI	r, k	U		+	10	24	0.	eerder sporadisch, noot Ealrijk.

1. SOORTNAAM	2. FREKWENTIEKLASSE	3. Vliegperiode	4. Habitat Larve	5. Habitat Imago	6. Migratie	7. Habitat	8. Habitat	9. Habitat	10. Voorkomen in Kolomense Polder	11. OPMERKINGEN
<i>Scaeva pyrastris</i>	1	3III-1X	k.	U	M	+			0.	
<i>S. selenitica</i>	4	3III-2IX	"	"	"				0.	
<i>Sphaerophoria rueppelli</i>	7	3IV-3IX	"	XR		+			r.	
<i>S. scripta</i>	1	2III-2XI	"	U	M	+	28	106		
<i>S. taeniata</i>	5	3IV-2IX	"	G					r.	1X.
<i>Syritta pipiens</i>	1	3III-1XI	rk.	U		+	35	175	0.	
<i>Syrphus ribesii</i>	1	2III-3X	k.	U	m	+	36	155	0.	
<i>S. torvus</i>	3	2III-3X	"	B	M		7	41	0.	
<i>S. vitripennis</i>	2	3III-1XI	"	U	M	+	18	46	0.	
<i>Trichopsomyia flavitarse</i>	7	2V-3VIII	"	VB			3	4	m.	
<i>T. lucida</i>	9	3V-3VIII	"	B					m	1X
<i>Triglyphus primus</i>	8	(2V-3V) 3VI-1IX	"	XR		+	1	1	bg, r.	
<i>Tropidia scita</i>	5	1V-2IX	rk	M		+	22	177	0.	
<i>Volucella bombylans</i>	2	3IV-2X	n.	B		+	8	10	bb, bg, p.	opvallend toegenomen.
<i>V. pellucens</i>	2	1IV-3IX	"	"		+	8	14	"	"
<i>V. zonaria</i>	5	2V-2IX	"	E	m		1	1	m, r.	2 x, nazomer.
<i>Xanthandrus comtus</i>	6	2V-2X	k	"	(m)		1	1	bg.	1 x, braamvegetatie
<i>Xanthogramma pedissequum</i>	4	2V-3IX	k?	B		+	4	5	r.	
<i>Xylota lenta</i>	5	3IV-2VIII	rh.	B			3	3	bb, bg	zeldzaam, maar breidt zich uit.
<i>X. nemorum</i>	6	2IV-2IX	"	VB			5	5	"	
<i>X. segnis</i>	2	3III-1XI	"	E		+	26	142	0.	
<i>Epistrophe eligans</i>	4	2IV-1VII (3VI-3IX)	k	B			4	5	bb, bg, p.	

legende

KOLOM

1

VERKLARING

soortnaam

de nomenklatuur is gebaseerd op van der Goot (1981); ook voor determinaties werd beroep gedaan op dit werk.

2

frequentieklasse

van 1 t/m 10.

de indeling is gebaseerd op het aantal 10 km^2 -hokken (Belgische UTM-squares) waarin een bepaalde soort werd vastgesteld.

bv.: klasse 1 = zeer gewoon (> 225 hokken).

klasse 4 = frekwent (81 - 120 hokken).

klasse 9 = zeldzaam of zeer lokaal voorkomend (4 - 8 hokken).

3

vliegperiode

geaktualiseerd naar Verlinden (1991).

elke maand (romeins cijfer) werd ingedeeld in 3 dekaden:

1: 1ste t/m 10de dag

2: 11de t/m 20ste dag

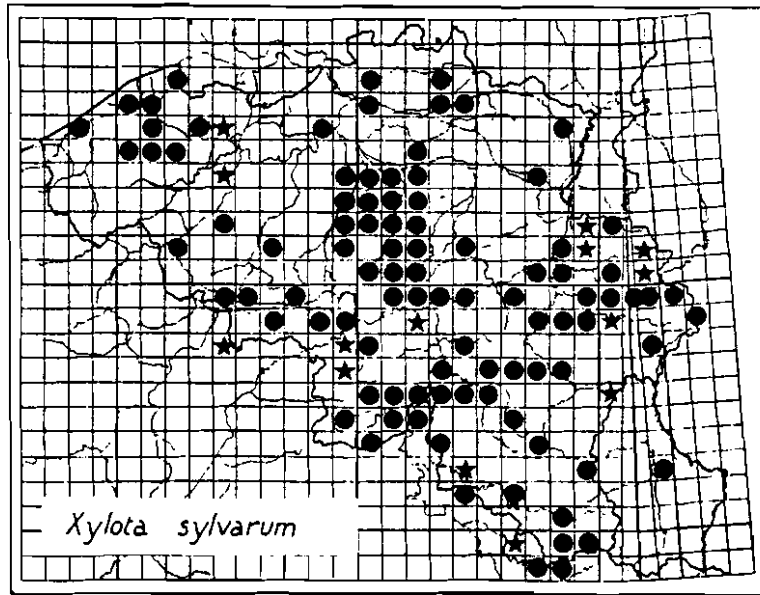
3: 21ste t/m laatste dag.

KOLOMVERKLARING

- 4** **habitat larve**
a = aquatisch; voeden zich met zwevend organisch materiaal dat uit het water wordt gefilterd.
b = levend in uitvloeiend boomsap.
f = fytofaag; in stengels, bladeren of ondergrondse plantedelen levend.
k = karnivoor (blad-, wortel- of galluizen).
n = levend in nesten van Hymenoptera (wespen, hommels, mieren).
r = reducenten; rk = koprofaag, levend in mest of rottend organisch materiaal.
rh = levend in dood, verterend hout.
- 5** **habitat imago**
B = bossen.
E = eurytoop (op uiteenlopende plaatsen voorkomend).
G = grasland.
K = kultuurland, tuinen, ...
M = moeras of vochtig grasland.
R = ruderale terreinen (ruigtevegetaties).
U = ubiquitair (overal voorkomend).
VB = vochtige bossen.
X = xerofiel (warmteminnend).
- 6** **migratie**
M = bekend als migrant in grote aantallen.
m = bekend als migrant in kleine aantallen.
(m) = migreert waarschijnlijk.
- 7** vastgestelde aanwezigheid **vóór 1979** (in Hobokense Polder): aangeduid met +
- 8** **inventarisatie 1988; aantal vangstdagen**
totaal aantal exkursies = 73 (van 2.4 t/m 26.10).
geeft een beeld van het verspreid voorkomen over het jaar.
- 9** **inventarisatie 1988; vastgestelde talrijkheid**
geeft een beeld van de populatiegrootte, maar is zeker niet de absolute abundantie. Er werd rekening gehouden met mogelijke dubbeltellingen en bij grotere aantallen werd volgende, praktische schatting toegepast:
5 - 9 (enkele)   50 - 99 (zeer algemeen)
10 - 19 (in aantal)   100 - 199 (talrijk)
20 - 49 (algemeen)   200 - 500 (zeer talrijk)
   > 500 (massaal)
- 10** **voorkomen in Hobokense Polder**
bb = broekbos
bg = Oude Boongaard
m = moerasland; oevervegetatie + vochtig grasland
o = overal
p = Populierenaanplanting
r = ruigten, droog grasland, Oude Spoorweg
- 11** **opmerkingen:** bloemvoorkeur, éénmalige vangsten, ...

Fig. 9: verspreidingskaart van *Xylota sylvarum*

- : soorten waargenomen vanaf 1950.
- * : soorten waargenomen uitsluitend vóór 1950

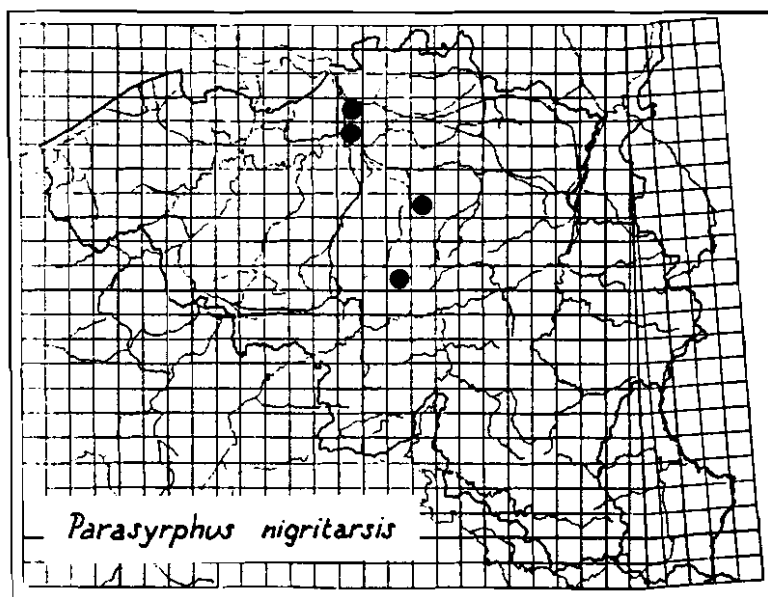
deze overzichtskaart geeft duidelijk een verspreid voorkomen weer van *X. sylvarum*. De soort is ook in het Antwerpse vertegenwoordigd (o.a. Klaverblad te Wilrijk). Het is bijgevolg verbazend dat deze -overigens redelijk algemene- zweefvlieg niet in de Hobokense Polder werd vastgesteld, ondanks meer dan 10 jaar veldwerk en gericht zoeken van de soort. Ook dit negatieve resultaat biedt interessante gegevens m.b.t. natuurbeheer:

vermoedelijk kwam de soort rond 1960 nog wel voor in het gebied, maar heeft ze zich niet kunnen handhaven bij de ophogingswerken (te beperkt bosareaal). De soort is er vooralsnog niet in geslaagd het inmiddels terug geschikt geworden biotoop (°) te herkoloniseren.

De bereikbaarheid van de Hobokense Polder kan (moet) bevorderd worden door het optimaliseren of creëren van natuurlijke verbindingstroken (verbreidingskorridors) om zodoende de isolatie op te heffen met verder gelegen natuurgebieden.

(°) mogelijk is het huidige bosesysteem nog niet voldoende uitgerijpt.

Fig. 10: verspreidingskaart van *Parasyrphus nigratarsis*

Met amper 4 waarnemingen uit 4 verspreidingshokken is deze soort terecht zeer zeldzaam te noemen. Die status houdt wellicht ook verband met de zeer korte vliegtijd!

In tegenstelling tot *Xylota sylvarum* heeft de fijnere *Parasyrphus nigratarsis* zich wel kunnen handhaven in de polder (alles wijst erop dat de Oude Boomgaard hierbij als een ultiem refugium fungeerde, en dat de soort bezig is zich van hieruit uit te breiden naar andere beboste delen).

Ook deze soort werd vastgesteld op het Klaverblad (Wilrijk), dat tot medio jaren zestig in direkte verbinding stond met de polder via een aaneensluitend netwerk van weilanden en houtsingels (inmiddels helaas grotendeels volgebouwd...).

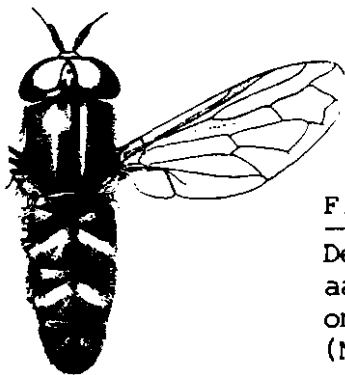
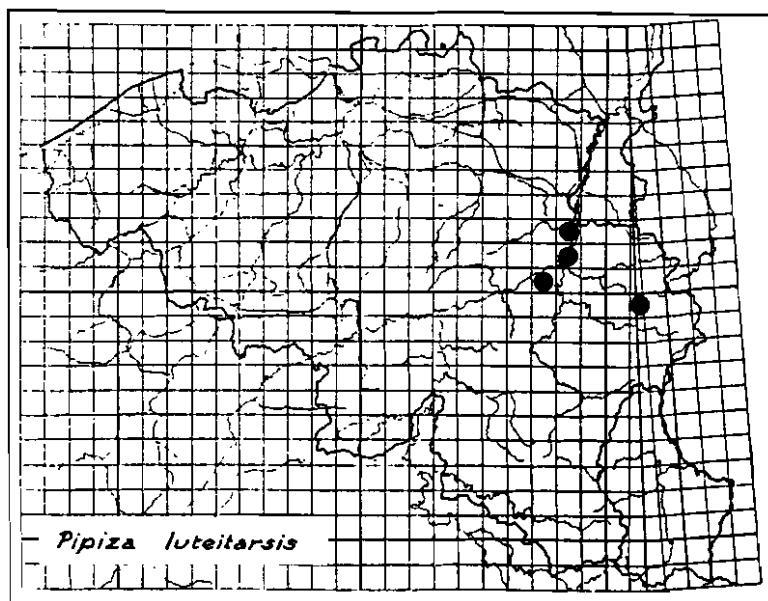

Fig. 11: *Eumerus tuberculatus* (♂, 6 mm)

Deze soort kan men als een typische kultuurvolger aanduiden. De larven zijn fytofaag en leven in de ondergrondse plantedelen van bol- en knolgewassen (Narcis, Iris, Ui, Aardappel,...), zodat de soort zelfs in (kleinere) stadstuinjes kan aangetroffen worden. In de tuinbouw kan *E. tuberculatus* -daar beter bekend als de Kleine narcisvlieg- soms schade aanrichten.

De enige waarneming in de Hobokense Polder betreft een septembervangst op een verruigd perceel naast de Scheldedijk; wellicht een exemplaar afkomstig van de nabij gelegen Polderstadwijk. Normaliter zou de soort ook te verwachten zijn in de omgeving van de moestuintjes, maar werd er vooralsnog niet vastgesteld.

Fig. 12: verspreidingskaart van *Pipiza luteitarsis*

Inventarisaties leveren vaak verrassende gegevens op, die o.a. bijdragen tot een betere kennis van de verspreiding der soorten. Vóór 1987 onbekend in Vlaanderen, werd *Pipiza luteitarsis* op 28.4.'87 waargenomen in de Hobokense Polder. Later werd deze voorjaarssoort -zelfs herhaaldelijk- gesignaleerd in de Zwalmstreek (Roborst). Mogelijk werd de soort vroeger niet als dusdanig herkend door dipteristen, of ontsnapte ze aan de aandacht omdat de soort zich vooral ophoudt in dichtere vegetaties langs bosranden. Niettemin is dit onopvallend vliegje ongetwijfeld zeldzaam en zeer lokaal wat voorkomen betreft.

Door waarnemingen ekologisch te situeren en aandacht te schenken aan het geprefereerde habitat, kunnen aanvullende adviezen verstrekt worden inzake natuurbeheer, die bevorderlijk zijn voor dergelijke, zeldzamere soorten. Zowel in Hoboken als in Roborst werd de soort steeds vastgesteld in zoomvegetaties langs een bosrand. Het is bijgevolg aangewezen om het natuurbeheer ook af te stellen op onderhoud en differentiatie van dergelijke overgangssituaties.

Bibliografie

- Barendregt A.** (1975) : Waardering zweefvliegen-inventarisaties. In "Hoe waarden wij de natuur" (56 -73 en 73 - 77); uitg. Jeugdbondsuitgeverij.
- Barendregt A.** (1978) : Zweefvliegental, 6de druk (1 - 82); uitg. Jeugdbondsuitgeverij.
- Bastian O.** (1986): Schwebfliegen (1 - 168); uitg. Die Neue Brehm-Bucherei.
- Commissie voor Inventarisatie en Natuurbescherming** (van de N.E.V.) (1989) : Minimilieus voor minifauna: microbiotopen van ongewervelde dieren. In "Insektenfauna en natuurbeheer" (97 - 116), red. Ellis W. N.; uitg. Wet. Med. KNNV N° 192.
- De Blust G.** (1982) : Evaluatie van het waterlopenbeheer vanuit het oogpunt van natuur- en landschapsbehoud. Een integrale aanpak vereist. (1 - 11), cursus Instituut voor Milieukunde (5de promotie); blok Ruimtelijke inrichting en planning - groenvoorziening; bijlage in syllabus Natuur-elementen in een Cultuurlandschap.
- De Blust G.** (1986) : Veel kleintjes maken een landschap groot. In "Natuurreservaten" jg. 8, N° 5 (185 - 188); uitg. BNVR.
- Decler K.** (1990) : Faunistisch-ecologische studie van de ongewervelde fauna in het natuurreservaat "De Gulke Putten" (West-Vlaanderen, Wingene)
1. Zweefvliegen (Diptera - Syrphidae) en een bespreking van de malaiseval als bemonsteringstechniek. In "Phegea" jg. 18 N° 2 (71 - 88); uitg. Vlaamse Vereniging voor Entomologie.
- Gryseels M. e.a.** (1989) : Moerassen en open water. In "Natuurbeheer" (62 - 86); red. Hermy M. ; uitg. Marc Van de Wiele.
- Hermy M.** (1989) : Bosgebieden. In "Natuurbeheer" (145 - 168); red. Hermy M.; uitg. Marc Van de Wiele.
- Hoegen A. C.** (1989) : Veldheerschap op de 64 velden. In "Insektenfauna en natuurbeheer" (85 - 89), red. Ellis W. N.; uitg. Wet. Med KNNV N° 192.
- Koster A.** (1988) : Insektenbeheer (1 - 112); uitg. Wet. Med. KNNV N° 187.
- Mertens B.** (1990) : Vogels in de Hobokense Polder (1 - 57); uitg. WHOP.
- Pals P.** (1979) : Insekten in de Hobokense Polder (Syrphidae). In "Phegea" jg. 7, N° 1 (1 - 22 + 31); uitg. Vereniging voor Entomologie.
- Stubbs S en Falk S.** (1983) : British Hoverflies (1 - 253); uitg. British Entomological and Natural History Society.
- van der Goot V. S.** (1981) : De zweefvliegen van Noordwest-Europa en Europees Rusland, in het bijzonder van de Benelux (1 - 275); uitg. KNNV.
- van der Goot V. S.** (1989) : Zweefvliegen (1 - 52), veldgids 1; uitg. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging en Jeugdbondsuitgeverij.
- Verlinden A. e.a.** (1989) : Graslanden, ruigten en zomen. In "Natuurbeheer" (87 - 104); red. Hermy M.; uitg. Marc Van de Wiele.
- Verlinden L.** (1984) : Onze zweefvliegen, met een kennersoog kijken naar schichtige wegschietters. In "Natuurreservaten" jg. 6, N° 2 (31 -40); uitg. BNRV.
- Verlinden L. en Decler K.** (1987) : The hoverflies (Diptera, Syrphidae) of Belgium and their faunistics: frequency, distribution, phenology. (1 - 170); Studiedocumenten N° 39; uitg. KBIN.
- Verlinden L.** (1991) : Fauna van België - Zweefvliegen (Syrphidae), (1 - 298); uitg. KBIN.
- Werkgroep Hobokense Polder** (1978) : Hobokense Polder - een ecologisch rapport over een gebied dat niet mag verdwijnen. (1 - 102); uitg. WHOP.
- Werkgroep Hobokense Polder** (1985) : De Hobokense Polder, vroeger, nu en straks. (1 - 48); red. D'hondt J.; uitg. WHOP.